

Ελένη Βγόντζα 2017

Ιδεολογία και
επιστημονική μετάφραση
σε έργο του
Walter Benjamin

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΕΡΓΟ ΤΟΥ WALTER BENJAMIN

Ελένη Βγόντζα

Περίληψη

Η εργασία μελετά δύο ελληνικές μεταφράσεις (1978, 2013) του δοκιμίου του Walter Benjamin *Το έργο τέχνης στην εποχή της τεχνικής αναπαραγωγιμότητας του* (1936) διερευνώντας τη σχέση ιδεολογίας κι επιστημονικής μετάφρασης, σε συνάρτηση με το κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου πραγματοποιήθηκαν οι μεταφράσεις. Η ανάλυση βασίζεται στη θεωρητική προσέγγιση των Hatim και Mason (1997) σύμφωνα με την οποία οι γλωσσικές επιλογές καθορίζονται από ιδεολογικές παραμέτρους και μπορούν να αναλυθούν βάσει δύο βασικών αξόνων: της ιδεολογίας της μετάφρασης και της μετάφρασης της ιδεολογίας. Βάσει αυτού του αναλυτικού πλαισίου, το μετάφρασμα του 1978, το οποίο εκδόθηκε στο διάστημα της μεταπολιτευσης στην Ελλάδα από έναν εκδοτικό οίκο που αντιστάθηκε μέσα από τις εκδόσεις του στο δικτατορικό καθεστώς, εμφανίζεται να εγγράφει το ιδεολογικό κλίμα της εποχής στις μεταφραστικές επιλογές του χρησιμοποιώντας έναν πολιτικοποιημένο λόγο. Η εκδοχή του 2013 προτιμά τις συμβάσεις του είδους της επιστημονικής μετάφρασης χρησιμοποιώντας ένα πιο ουδέτερο και ακαδημαϊκά προσανατολισμένο λόγο.

Λέξεις-κλειδιά

Ιδεολογία, επιστημονική μετάφραση, πολιτικοποιημένος/ακαδημαϊκός λόγος.

1. Το έργο και η επιστημονική μετάφραση

Το κείμενο του Walter Benjamin γράφτηκε το 1935 και δημοσιεύτηκε το 1936. Αφορμή για τη συγγραφή του εν λόγω δοκιμίου υπήρξε το

άρθρο του Paul Valéry με τίτλο *Η Κατάκτηση της Πανταχού Παρουσίας* (*La conquête de l'ubiquité*, Benjamin 2013:21) το οποίο αναφερόταν στην σχέση τεχνικής αναπαραγωγής και τέχνης και συγκεκριμένα στην επίδραση που μπορεί να έχει η πρώτη στη δεύτερη. Ο Benjamin επιλέγει να ξεκινήσει το δοκίμιο του παραθέτοντας απόσπασμα του άρθρου στο οποίο ο Valéry υποστηρίζει πως η τέχνη που αναπτύχθηκε στο παρελθόν διαφέρει από αυτή του παρόντος, εξαιτίας της ανάπτυξης τεχνικών μεθόδων και επιστημονικών θεωριών που επέφεραν μεγάλες αλλαγές στο τρόπο που προσλαμβάνεται ο χώρος, ο χρόνος, η ύλη και εν τέλει η ίδια η τέχνη. Στο δοκίμιο του, το οποίο αποτελείται από έναν πρόλογο, 15 'κεφάλαια' και τον επίλογο, ο Benjamin αναλύει τον μετασχηματισμό της έννοιας της τέχνης και περιγράφει, τις συνέπειες που επιφέρουν οι τεχνικές αναπαραγωγής των έργων τέχνης σε αυτά, εξετάζοντας έννοιες όπως η 'αυθεντικότητα', η 'πρωτοτυπία' και η 'αύρα'.

Το έργο γράφτηκε κατά την περίοδο της ανόδου του φασισμού και του ναζισμού και αποτελεί μια απάντηση στη φασιστική θεωρηση που θέλει τη βία να αποτελεί απλά την πιο ακραία έκφανση του δόγματος 'η τέχνη για την τέχνη' (Benjamin 2013). Αντιπαράτασσει τόσο στην θεώρηση αυτή, που προβάλλει τον πόλεμο ως υψηλού επιπέδου αισθητική αναζήτηση, όσο και στο αίτημα του φασισμού για ικανοποίηση της καλλιτεχνικής ανάγκης μέσω της αισθητικής πρόσληψης της βίας - "Fiat ars-pereat mundus" (Marinetti στον Benjamin 2013:57), την ανάγκη δημιουργίας όρων για την τέχνη. Όρων που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τους σκοπούς του φασισμού αλλά γι αυτούς της επανάστασης και καλώντας σε μία πολιτικοποίηση της αισθητικής. Σε κάθε περίπτωση όμως και πέραν των ιστορικο-πολιτικών προεκτάσεων που το διατρέχουν, το δοκίμιο μπορεί να σταθεί ως μία αυτόνομη πραγματεία για την σχέση τέχνης και τεχνικής.

Το κείμενο-αφετηρίας ανήκει, συνεπώς, στο είδος του δοκιμίου και μεταφραστικά θα συμπεριλαμβανόταν στον τομέα της επιστημονικής μετάφρασης καθώς εμπλέκεται σε θεωρητικά ζητήματα - την μελέτη της τέχνης, της πρόσληψης της και της σχέσης της με την

πολιτική και την ιδεολογία, εξηγεί θεωρητικές ιδέες και τις συνθέτει με σκοπό να προτείνει μια νέα μέθοδο προσέγγισης (Byrne 2012).

Η επιστημονική μετάφραση ασχολείται με κείμενα, των οποίων κύριος σκοπός είναι η μετάδοση πληροφοριών και για το λόγο αυτό είναι γραμμένα συνήθως σε αυτό που θα μπορούσε να περιγραφεί γλώσσα για ειδικούς σκοπούς. Γλωσσικά τα κείμενα χαρακτηρίζονται από ειδικά χαρακτηριστικά, όπως συγκεκριμένη ορολογία (λεξιλογικό επίπεδο), η επικράτηση ορισμένων γραμματικών δομών, σύνθετες ονοματικές φράσεις, σειρά των λέξεων (γραμματικό και συντακτικό επίπεδο) και επανάληψη όρων (κειμενο-γλωσσικό επίπεδο) κτλ. (Schubert 2010).

Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες προκαλούν ιδεολογικές στρατηγικές που επεμβαίνουν στις μεταφραστικές επιλογές και τι σημαίνει αυτό για τις συμβάσεις του είδους της επιστημονικής μετάφρασης.

Τα γλωσσικά δεδομένα προέρχονται από τα εξής έργα:

- KA Walter Benjamin, [1939].1991. *Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit (Dritte Fassung)*. Στο Tiedemann, R. (επιμ.) *Walter Benjamin Gesammelte Schriften* 1. 471-508 Frankfurt:Suhrkamp.
- KY1 Walter Benjamin. 1978. *Το έργο τέχνης στην εποχή της τεχνικής αναπαραγωγιμότητάς του*. Μετάφρ. Δημοσθένης Κούρτοβικ. Στο *Δοκίμια για την Τέχνη*. Αθήνα: Κάλβος, 11-46.
- KY2 Walter Benjamin. 2013. *Το έργο τέχνης την εποχή της δυνατότητας τεχνικής αναπαραγωγής του*. Μετάφρ. Αντώνης Οικονόμου. Στο *Για το έργο τέχνης*. Αθήνα: Πλέθρον, 19-57.

2. Μετάφραση και ιδεολογία

Ο ορισμός του όρου ιδεολογία είναι εξαιρετικά πολύπλοκος καθώς εμπλέκεται σε πολλά διαφορετικά θεωρητικά πλαίσια. Εδώ ακολουθείται ο ορισμός των Hatim και Mason, που με τη σειρά τους βασίζονται στον Simpson (Fawcett και Munday 2009). Ως ιδεολογία ορίζονται «οι παραδοχές, πεποιθήσεις, συστήματα αξιών που μοιράζονται συλλογικά οι κοινωνικές ομάδες» (Hatim και Mason 1997:120). Όσον αφορά στη σχέση ιδεολογίας και μετάφρασης οι δύο συγγρα-

φείς την εξετάζουν υπό το πρίσμα δύο διακριτών αξόνων, αυτών της «ιδεολογίας της μετάφρασης» και της «μετάφρασης της ιδεολογίας» (ο.π.:119).

Τα δύο υποκεφάλαια που ακολουθούν εξετάζουν τους δύο αυτούς άξονες. Στο πρώτο αναλύεται το κατά πόσο οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες μίας εποχής και οι ιδεολογικές πεποιθήσεις που εμπλέκονται σε αυτές επηρεάζουν την μεταφραστική διαδικασία ειδικά στην περίπτωση μιας επιστημονικής μετάφρασης. Εξετάζεται, επίσης, το πώς μπορούν να χαρτογραφηθούν οι όποιες ιδεολογικές διεργασίες επηρεάζουν την μεταφραστική διαδικασία για παράδειγμα μέσω της ανάλυσης των παρακειμενικών αποσκευών. Το δεύτερο υποκεφάλαιο μελετά το πώς οι μεταφραστικές επιλογές του μεταφραστή αποκαλύπτουν την εγγραφή της ιδεολογίας στο μετάφρασμα. Για την ανάλυση αυτή χρησιμοποιούνται δύο μεταβλητές, η μεταβλητή του είδους του λόγου (ακαδημαϊκός έναντι πολιτικοποιημένου) και η μεταβλητή της αναπαράστασης του κοινού που προσλαμβάνει το έργο τέχνης.

2.1. Ιδεολογία της μετάφρασης

Πρόκειται για συγκεκριμένες ιδεολογικές στρατηγικές, οι οποίες εφαρμόζονται σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο (Hatim και Mason 1997) και πραγματώνονται από μεταφραστικές επιλογές. Ένας έλεγχος των επιλογών τόσο αναφορικά με το ίδιο το μετάφρασμα όσο και με τις παρακειμενικές αποσκευές που το συνοδεύουν όπως σημειώματα ή άλλο υλικό (Fawcett και Munday, 2009) δύναται να αναδείξει όψεις της μεταφραστικής διαδικασίας.

Η Schäffner αναφέρει ότι κάθε μετάφραση διαθέτει ιδεολογικές προεκτάσεις καθώς ακόμα και η επιλογή του κειμένου-αφετηρίας και η συνακόλουθη χρήση του κειμένου υποδοχής καθορίζεται από τις επιδιώξεις και τους στόχους των κοινωνικών παραγόντων που εμπλέκονται σε αυτή (Schäffner 2003). Για να γίνει κατανοητό το ιδεολογικό υπόβαθρο των επιλογών στις μεταφράσεις του Benjamin θα πρέπει να γίνει μία σύντομη αναφορά στους εμπλεκόμενους στην μεταφραστική διαδικασία, τον μεταφραστή και κυρίως τον εκδοτικό οίκο.

Ο εκδοτικός οίκος *Πλέθρον* ιδρύεται το 1975 (Ρινόπουλος 2016, προσωπική επικοινωνία, 1 Σεπτεμβρίου) και όπως αναφέρεται στο Αρχείο Εκδοτών του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου οι εκδόσεις του εστιάζουν στην επιστημονική μετάφραση και δη στους τομείς της φιλοσοφίας, των κοινωνικών επιστημών, της πολιτικής, της γεωγραφίας και της ιστορίας ενώ μικρότερο μέρος των τίτλων του αφορά στην παγκόσμια λογοτεχνία.

Ο εκδοτικός οίκος *Κάλβος* ιδρύθηκε το 1968 δηλαδή στην περίοδο της χούντας από τους Πελαγία Μιχαηλίδου, Βαγγέλη Τρικεριώτη και Γιώργο Χατζόπουλο και είχε σαφή αντιδικτατορικό χαρακτήρα (Μυγδάλη 2009, Καραμανωλάκης 2012). Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Καραμανωλάκης, ο *Κάλβος* «συνδέθηκε άρρηκτα με την πνευματική και ιδεολογική συγκρότηση της γενιάς που ταυτίστηκε με το αντιδικτατορικό φοιτητικό κίνημα και την εξέγερση του Πολυτεχνείου τον Νοέμβριο του 1973» (2012 διαδικτυακά). Ο Χατζόπουλος που υπήρξε μέλος της ΕΔΑ και είχε ήδη «μια σημαντική εκδοτική εμπειρία συνδεδεμένη με την Αριστερά» (ο.π.) και είχε εξοριστεί στη Γυάρο από τη χούντα υπήρξε η ψυχή του *Κάλβου* σε συνεργασία με την εκδοτική ομάδα του οίκου (στην οποία ανήκε και ο μεταφραστής του ΚΥ1, Δημοσθένης Κούρτοβικ), η οποία αποφάσιζε ενεργά για τον προσανατολισμό και τη λειτουργία του οίκου (ο.π.). Ο *Κάλβος* σταμάτησε τη λειτουργία του το 2008 και μεγάλο μέρος του αρχείου του δόθηκε από τον Χατζόπουλο στα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ).

Αναφορικά με την επιλογή του κειμένου αφετηρίας (ΚΑ) όπως προκύπτει από τα παρακειμενικά δεδομένα, το προλογικό σημείωμα του μεταφραστή του ΚΥ2, και σε συνάρτηση με τα παραπάνω στοιχεία, το κείμενο και τα άλλα δύο δοκίμια που το συνοδεύουν επιλέγονται για μετάφραση και έκδοση από το *Πλέθρον* λόγω «της αναγνώρισης τους ως σημαντικών από τη διεθνή κριτική και βιβλιογραφία, αλλά και της πάντα προβληματικής και γόνιμης σχέσης τους με το ‘πολιτικό’ (Οικονόμου στο Benjamin 2013). Η ίδια επιλογή στην περίπτωση του *Κάλβου* είναι πιο έντονα φορτισμένη ιδεολογικά, καθώς το μετάφρασμα δε στοχεύει στην προώθηση του επιστημονικού διαλόγου στα πλαίσια ενός ακαδημαϊκού περιβάλλοντος αλλά στην επιμόρφωση του αναγνωστικού κοινού γενικότερα.

Αν και το ΚΥ1 δεν συνοδεύεται από κάποιο προλογικό σημείωμα, το συμπέρασμα αυτό στοιχειοθετείται από τα γραφόμενα στο διαφημιστικό φυλλάδιο που συνόδευε τις πρώτες εκδόσεις του Κάλβου το 1968 απόσπασμα του οποίου παραθέτει στο άρθρο του ο Καραμανωλάκης (2012 διαδικτυακά)

Ο «Κάλβος» θεωρεί το βιβλίο αντικείμενο καθημερινής και παρατεταμένης χρήσεως και σαν τέτοιο θα προσπαθήσει να το επιβάλει. Πρότυπά του θα είναι κατ' αρχήν οι φτηνές, λιτές αγγλικές και γαλλικές εκδόσεις με το καλόγουστο μαλακό εξώφυλλο και το μικρό πρακτικό σχήμα, που είναι απαλλαγμένες από την περιττή εκείνη πολυτέλεια που κάνει το βιβλίο ακριβό, δύσχρηστο και ογκώδες, κατάλληλο να στολίζει μάλλον μεγαλοπρεπείς βιβλιοθήκες σαλονιών, παρά να διαβάζεται και να μορφώνει.

Όπως επίσης σημειώνει ο Καραμανωλάκης στόχος του *Κάλβου* ήταν η «άνοδος του μορφωτικού επιπέδου των σύγχρονων Ελλήνων» , των οποίων το ενδιαφέρον για το βιβλίο είχε μειωθεί τόσο λόγω του κόστους των ακριβών εκδόσεων που κυριαρχούσαν στην αγορά και απευθύνονταν στις μέσες και ανώτερες τάξεις όσο και στο γεγονός ότι η δικτατορία των συνταγματαρχών είχε απαγορεύσει την κυκλοφορία σε πολλά έντυπα και είχε κλείσει εκδοτικούς οίκους και βιβλιοπωλεία που χαρακτηρίζονταν ως αριστερά (ο.π.). Ο εκδότης αποκτά «μια εκπαιδευτική αρμοδιότητα [...] ως εκείνος που επιλέγει τα κείμενα με τα οποία αξίζει να έρθει σε επαφή το αναγνωστικό κοινό. [...] ανυψώνεται σε Δάσκαλο, ο οποίος κινεί τους μοχλούς μιας εναλλακτικής παιδείας» (Μύγδαλη 2009 διαδικτυακά).

Πέρα από τις ιδεολογικές στρατηγικές που αφορούν στην επιλογή του ΚΑ και στον στόχο του ΚΥ, στα εν λόγω μεταφράσματα παρατηρείται και μια στρατηγική που αφορά στη γλωσσική μορφή του ΚΥ, στα στοιχεία της ορθογραφίας και του τονισμού. Ενώ το κείμενο υποδοχής 2 (ΚΥ2) ακολουθεί την ορθογραφία και τη στίξη της νεοελληνικής γλώσσας όπως αυτή έχει καθιερωθεί, το κείμενο υποδοχής 1 (ΚΥ1) ακολουθεί μια σχεδόν φωνητική γραφή και ένα απλουστευτικό σύστημα τονισμού που ξεφεύγει από τον καθιερωμένο. Τα παρακειμενικά δεδομένα του ΚΥ1 δείχνουν πως πρόκειται

για μια ιδεολογική στρατηγική. Το κείμενο συνοδεύεται από σημείωμα αναφορικά με τον τονισμό, το οποίο ενημερώνει για την στρατηγική αυτή του εκδοτικού οίκου και του μεταφραστή¹

Το ότι οι επιλογές ορθογραφίας και τονισμού ήταν καθαρά ιδεολογικές αποκαλύπτεται από το προλογικό σημείωμα που υπογράφει η 'εκδοτική ομάδα' και συνοδεύει τη μεταγενέστερη χρονικά έκδοση του έργου *Φωνητική Γραφή* (1980:10)

Η εμμονή στη χρησιμοποίηση ενός ακαταλληλου οργανου για τη γραφτη επικοινωνια και οι οδυνηρες συνεπειες του γεγονοτος αυτου, κυριως πανω στους πολλους και αθους, ειναι οργανικα συμπτωματα του τροπου σχηματισμου και του ειδους οργανωσης της κοινωνικης μας ζωης. Η κοινωνια που γεννηθηκε υπο ιδιομορφες ιστορικες συγκυριες και στηριζει τη λειτουργικοτητα της στη διακριση, την εξαιρεση, την επιβολη, την υποκρισια και την εκμεταλλευση δεν μπορει να εχει ουσιαστικη "παιδεια". Καλλιεργει και τρεφεται από την τυπολατρεια, το λεγομενο γλωσσικο φορμαλισμο. Η "ιστορικη" ορθογραφια εγινε και παραμενει ουσιαστικος παραγοντας για την αναπαραγωγη και τη διαιωνιση της κοινωνικης και πολιτιστικης διακρισης μεσα στη νεοτερη και τη συγχρονη ελληνικη συλλογικη ζωη.

Συμπεραίνουμε ότι η ιδεολογία της μετάφρασης επηρεάζεται από τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της κάθε εποχής και εκφράζεται με

¹ ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΝΙΣΜΟΥ

1. Καταργούνται, ως περιττές κι επιζήμιες, όλες οι ψιλές, οι δασείες, οι περισπωμένες, οι βαρείες, οι υπογεγραμμένες και οι οξείες, όπου δεν είναι απαραίτητες: Δηλαδή στις οξύτονες λέξεις (όσες τονίζονται στη λήγουσα) και στις μονοσύλλαβες.

2. Διατηρείται η οξεία μόνο στις υπερμονοσύλλαβες που δεν τονίζονται στη λήγουσα, αλλά στην παραλήγουσα ή την προπαραλήγουσα, και στις ακόλουθες μονοσύλλαβες, για να διακρίνονται από τις ομόηχες-τους με διαφορετική σημασία: [...]

3. Τα εγκλιτικά συνδέονται με την προηγούμενη λέξη με μικρή παύλα (π.χ. δικό-τους).

διαφορετικές ιδεολογικές στρατηγικές που επηρεάζουν την μεταφραστική διαδικασία όπως η επιλογή και οι λόγοι επιλογής του προς μετάφραση έργου, οι οποίοι στην περίπτωση του ΚΥ1 είναι καθαρά πολιτικοί ενώ στην περίπτωση του ΚΥ2 είναι ακαδημαϊκοί και εμπορικοί. Οι ιδεολογικές αυτές στρατηγικές επηρεάζουν και την ίδια τη μορφή του μεταφράσματος όσον αφορά τον τονισμό και την ορθογραφία, η οποία στο ΚΥ1 αποτελεί και πάλι πολιτική επιλογή με συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους με επακόλουθο την παραβίαση των νορμών που διέπουν το είδος της επιστημονικής μετάφρασης, ενώ στο ΚΥ2 είναι πιο συμβατική και ακολουθεί τις νόρμες του είδους.

2.2. Μετάφραση της ιδεολογίας

Ο δεύτερος άξονας υπό τον οποίο θα εξεταστεί η σχέση ιδεολογίας-μετάφρασης είναι η «μετάφραση της ιδεολογίας» συμπεριλαμβανόμενης στην εξίσωση το είδος του υπό μετάφραση κειμένου και των συμβάσεων που το διέπουν. Η παράμετρος αυτή έχει να κάνει με τον τρόπο που εγγράφεται η ιδεολογία στο μετάφρασμα. Ο άξονας αυτός θα διερευνηθεί μέσω της μεταβλητής του είδους του λόγου που χρησιμοποιήθηκε στα κείμενα υποδοχής, δηλαδή πολιτικοποιημένου έναντι ακαδημαϊκού λόγου και δευτερευόντως μέσω την αναπαράστασης του κοινού που προσλαμβάνει το έργο τέχνης.

2.2.1 Πολιτικοποιημένος έναντι ακαδημαϊκού λόγου

Το είδος λόγου που προκρίνουν τα ΚΥ αντικατοπτρίζει το πώς εγγράφονται στο μετάφρασμα οι ιδεολογικές στρατηγικές μέσα από τις γλωσσολογικές επιλογές (Hatim και Mason 1997). Ουσιαστικά, πρόκειται για αυτό που η Λουπάκη περιγράφει με τη φράση «μεταφράζοντας την ένταση» (2006), δηλαδή τις στρατηγικές που επιλέγει ο μεταφραστής για να αποδώσει τον ιδεολογικά φορτισμένο λόγο (ο.π.). Είπαμε ότι το κείμενο αφετηρίας είναι δοκίμιο για την τέχνη και την πρόσληψή της, διαθέτει έντονο πολιτικό χαρακτήρα και το πολιτικό στοιχείο που εμπεριέχει είναι εμφανές. Ο Benjamin κάνει ήδη από την εισαγωγή του σαφείς αναφορές στις σχέσεις τέχνης και πολιτικών θεωριών όπως ο φασισμός, ο καπιταλισμός και ο κομμουνισμός.

νισμός για να καταλήξει, στο τέλος του επιλόγου, ότι ο φασισμός προωθεί την αισθητικοποίηση της τέχνης και «ο κομμουνισμός του απαντά με την πολιτικοποίηση της τέχνης» (Benjamin 2013:57).

Στο παράδειγμα που ακολουθεί, με τη χρήση του όρου *ιστορική διαδικασία* αποδίδει ουδέτερα τον όρο *historischen Prozeß* του ΚΑ ενώ ο μεταφραστής του ΚΥ1 επιλέγει τον ιδεολογικά φορτισμένο όρο *ιστορικό προτσες*, ο οποίος παραπέμπει αυτόματα στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται από τον χώρο της Αριστεράς και ουσιαστικά πρόκειται για μια τεχνική υπερ-λεξικοποίησης (*over-lexicalization* - Hatim και Mason 1997:125), μια εμφατική τεχνική που προσθέτει ιδεολογική χροιά. Στα παραδείγματα, παρατίθεται ως ΚΥ3 η αγγλική μετάφραση του έργου στο *The Norton Anthology of Theory and Criticism* από τους Harry Zohn και Edmund Jephcott (2010), αλλά η ανάλυση επικεντρώνεται στις δύο ελληνικές αποδόσεις.

Παράδειγμα 1

- ΚΑ Die photographischen Aufnahmen beginnen bei Atget, Beweisstücke im *historischen Prozeß* zu werden. (σ. 485)
[Οι φωτογραφικές καταγραφές αρχίζουν να γίνονται με το Ατζέ αποδείξεις στην ιστορική διαδικασία.]²
- ΚΥ1 Με τον Ατζε οι φωτογραφίες αρχίζουν να γίνονται αποδεικτικά στοιχεία στο *ιστορικό προτσες*. (σ. 21)
- ΚΥ2 Στον Ατζέ οι φωτογραφικές λήψεις αρχίζουν να καθίστανται αποδεικτικές ψηφίδες της *ιστορικής διαδικασίας*. (σ. 33)
- ΚΥ3 *With Atget, photographic records begin to be evidence in the historical trial*

Στο παράδειγμα 2, η επιλογή *αλοιώσεις* (ΚΥ1) παραπέμπει σε ανεπανόρθωτη ζημιά, μη αναστρέψιμη διαδικασία αλλαγής, ενώ η επιλογή *αλλαγές* (ΚΥ2) δεν φέρει αυτό το υπονόημα.

² Μετάφραση της συγγραφέως. Το ίδιο ισχύει και για τα επόμενα παραδείγματα.

Παράδειγμα 2

- KA Dahin rechnen sowohl die *Veränderungen*, die es im Laufe der Zeit in seiner physischen Struktur erlitten hat, wie die wechselnden Besitzverhältnisse, in die es eingetreten sein mag.
[Σε αυτή υπολογίζονται τόσο οι *αλλαγές* που έχει υποστεί με το πέρασμα του χρόνου στην φυσική δομή του, όσο και οι μεταβαλλόμενες ιδιοκτησιακές σχέσεις, στις οποίες μπορεί να εισήλθε.]
- KY1 Στην ιστορία αφη ανήκουν τόσο οι *αλοιώσεις*, που έπαθε η φυσική δομή-του στο πέρασμα του χρόνου, όσο και οι εναλασόμενες ιδιοκτησιακές σχέσεις στις οποίες ενδεχομένως ενεπλάκη (σ. 14)
- KY2 Εδώ συμπεριλαμβάνονται τόσο οι *αλλαγές*, τις οποίες υπέστη η φυσική δομή του έργου τέχνης κατά τη διάρκεια της ζωής του, όσο και οι μεταβαλλόμενες σχέσεις ιδιοκτησίας, στις οποίες μπορεί να εισήλθε (σ. 24)
- KY3 This history includes changes to the physical structure of the work over time, together with any changes in ownership.

Στο επόμενο παράδειγμα το *Berücksichtigung* (θεώρηση) αποδίδεται ως *εκπλήρωση* και φέρει συνειρμούς ζωτικών αναγκών και επιθυμιών του σύγχρονου ανθρώπου τις οποίες μοιάζει να νομιμοποιεί ως σημαντικές. Αντιθέτως, το *να ληφθεί σοβαρά υπόψη* (KY2) ουδετεροποιεί αυτή την νομιμοποίηση.

Παράδειγμα 3

- KA In Westeuropa verbietet die kapitalistische Ausbeutung des Films dem legitimen Anspruch, den der heutige Mensch auf sein Reproduziertwerden hat, die *Berücksichtigung*. (σ. 494)
[Στη Δυτική Ευρώπη η καπιταλιστική εκμετάλλευση του κινηματογράφου απαγορεύει τη *θεώρηση της νόμιμης αξίωσης του σύγχρονου ανθρώπου για την αναπαραγωγή του εαυτού του*]
- KY1 Στη Δυτική Εβρώπη η καπιταλιστική εκμετάλλευση του κινηματογράφου απαγορεύει *την εκπλήρωση του νόμιμου αιτήμα-*

τος που προβάλλει ο σημερινός άνθρωπος για αναπαραγωγή του εαυτού-του. (σ. 28)

- KY2 Στη Δυτική Ευρώπη η καπιταλιστική εκμετάλλευση του κινηματογράφου απαγορεύει να ληφθεί σοβαρά υπόψη το νόμιμο αίτημα του σημερινού ανθρώπου να αναπαραχθεί. (σ. 43)
- KY3 *In western Europe today, the capitalist exploitation of film obstructs the human being's legitimate claim to being reproduced.*

Στο παράδειγμα που ακολουθεί, το *Entartung* (εκφυλισμός) αποδίδεται στο KY1 ως *εκφυλισμός*, το οποίο φέρει υπονοήματα μη αναστρέψιμης αλλαγής, ενισχύοντας συγχρόνως την ταξική συνείδηση του ακροατηρίου με το *εκφυλισμο της αστικής τάξης* (KY1). Αντιθέτως το KY2 με την επιλογή *έκπτωση του αστικού κόσμου* δεν δημιουργεί το ίδιο έντονα συνειρμούς ταξικής συνείδησης, και το *έκπτωση* είναι αμφίσημο ως προς τους συνειρμούς που δημιουργεί (της αγοράς ή των Γραφών).

Παράδειγμα 4

- KA *Der Versenkung, die in der Entartung des Bürgertums eine Schule asozialen Verhaltens wurde, tritt die Ablenkung als eine Spielart sozialen Verhaltens gegenüber.* (σ. 502)
[Στην απορρόφηση, η οποία με τον εκφυλισμό της αστικής τάξης έγινε σχολή αντικοινωνικής συμπεριφοράς αντιπαρατάσσεται η εκτροπή ως ένα είδος κοινωνικής συμπεριφοράς]
- KY1 Στην πνευματική απορόφηση, που με τον εκφυλισμό της αστικής τάξης έγινε σχολή αντικοινωνικής συμπεριφοράς, αντιπαρατάσσεται ο *περισπασμός* σαν ένα είδος κοινωνικής συμπεριφοράς. (σ. 33)
- KY2 Απέναντι στη βύθιση σε περισυλλογή που κατά τη διάρκεια της *έκπτωσης του αστικού κόσμου* έγινε σχολή αντικοινωνικής συμπεριφοράς εμφανίζεται η *παρεκτροπή* ως ένα είδος κοινωνικής συμπεριφοράς. (σ. 50-51)
- KY3 *Contemplative immersion-which, as the bourgeoisie degenerated, became a breeding ground for asocial behavior-is here opposed by distraction as a variant of social behavior.*

Στο πέμπτο παράδειγμα το *Aura* (KA) αποδίδεται ως *αίγλη* (KY1) και *αύρα* (KY2). Το KY1 μοιάζει να υπονοεί εντονότερα το μεγαλειώδες της τέχνης, με το *αίγλη*, ενώ το *αύρα* (KY2) τονίζει την ελληνική προέλευση του δανείου, δίνει αξία στο έργο τέχνης, αλλά όχι τόσο ευκρινώς όσο η επιλογή του KY1.

Παράδειγμα 5

KA Man kann, was hier ausfällt, im Begriff der *Aura* zusammenfassen und sagen: was im Zeitalter der technischen Reproduzierbarkeit des Kunstwerks verkümmert, das ist seine *Aura*. (σ. 477)

[Κάποιος μπορεί να συνοψίσει, αυτό που ματαιώνεται εδώ, στην έννοια της αύρας και να πει ό, τι αυτό που ατροφεί στην εποχή της τεχνικής αναπαραγωγιμότητας του έργου τέχνης, είναι η αύρα του.]

KY1 Αυτό που χάνεται μ' αφο τον τρόπο μπορεί να το συνοψίσει κανείς με την έννοια της "αίγλης" (AURA) και να πει: αφο που παρακμάζει στην εποχή της τεχνικής αναπαραγωγιμότητας του έργου τέχνης είναι η *αίγλη* του. (σ. 15)

KY2 Μπορεί κανείς σε σχέση με τα παραπάνω να προσφύγει στην έννοια της «αύρας» και να συνοψίσει: αυτό που αλλοιώνεται την εποχή της δυνατότητας τεχνικής αναπαραγωγής του έργου τέχνης είναι η *αύρα* του. (σ. 25-26)

KY3 *One might encompass the eliminated element within the concept of the aura, and go on to say: what withers in the age of the technological reproducibility of the work of art is the latter's aura*

Άλλο ένα παράδειγμα λεξιλογικής επιλογής που ενεργοποιεί διαφορετικούς συνειρμούς είναι η απόδοση της φράσης *mit dem Anbruch des Sozialismus* (με την αυγή του σοσιαλισμού, σ. 481) η οποία στο KY1 αποδίδεται με το αισιόδοξα φορτισμένο *χαραβγή του σοσιαλισμού* (σ.18) δημιουργώντας αισιόδοξα συναισθήματα για το μέλλον του σοσιαλισμού. Από την άλλη πλευρά ο μεταφραστής στο KY2 απαλείφει αυτή την αισιόδοξια με το *εμφάνιση του σοσιαλισμού* (σ. 29), επιλέγει, δηλαδή μια στρατηγική ιδεολογικής ουδετεροποίησης.

Συνοψίζοντας, είναι εμφανής η ανάδυση ενός μοτίβου κατά το οποίο οι μεταφραστικές γλωσσικές επιλογές του KY1 διατηρούν ή

επαυξάνουν τα ιδεολογικά υπονοήματα του πρωτοτύπου ενισχύοντας την ελπίδα που τρέφει ο σύγχρονος άνθρωπος για τον σοσιαλισμό. Οι μεταφραστικές επιλογές του ΚΥ2 τείνουν να μειώνουν κάποια ιδεολογικά υπονοήματα του ΚΥ1 και να διαγράφουν τις όποιες συναισθηματικές φορτίσεις με τη δημιουργία ενός πιο ουδέτερου λόγου που συμμορφώνεται με τις συμβάσεις του επιστημονικού/ακαδημαϊκού λόγου.

2.2.2 Αναπαραστάσεις του κοινού

Η επόμενη μεταβλητή που εξετάζεται είναι ο τρόπος αναπαράστασης του κοινού που προσλαμβάνει το έργο τέχνης. Η αλλαγή που επιφέρει η τεχνολογία στη θέση του κοινού – όσον αφορά την τέχνη και την πρόσληψη της αποτελεί μια σημαντική θεματική του δοκιμίου και συνεπώς κρίνεται ενδιαφέρουσα η διερεύνηση του πως αναπαριστάται το εν λόγω κοινό στα δύο κείμενα υποδοχής. Οι γλωσσικές επιλογές των δύο μεταφρασμάτων αποκαλύπτουν και πάλι το πώς μεταφέρονται κάποιοι ιδεολογικοί παράμετροι. Π.χ. στο παράδειγμα 4, παραπάνω, τα *περισπασμος* (Κ1) και *παρεκτροπή* (Κ2) που αποδίδουν το *Ablenkung* (εκτροπή) διαφέρουν ως προς την σκοπιμότητα που υπονοούν: η επιλογή *περισπασμος* πιθανόν υπονοεί ένα μάλλον αδύναμο κοινό. Μια τέτοια επιλογή συνάδει με το ιδεολογικό ύψος που διατρέχει το σύνολο του ΚΥ1 καθώς το κοινό που σκιαγραφείται ως αδύναμο μπροστά σε μια ισχυρή εξουσία είναι το κοινό της αστικής τάξης. Αντιθέτως, η επιλογή του όρου *παρεκτροπή* στο ΚΥ2 παραπέμπει μάλλον στην ύπαρξη μιας διαδικασίας χωρίς να υπονοείται κάποια σκοπιμότητα.

Στο έκτο παράδειγμα, το *απαίτηση συμμετοχής των μαζών* (ΚΥ2) σκιαγραφεί ένα πιο ενεργό και απαιτητικό κοινό, ενώ στο ΚΥ1 το υπονόημα αυτό δεν υπάρχει, αντίθετα το *υποθάλλει* υπονοεί μη έκδηλες διαδικασίες επιρροής του κοινού, ενδεχομένως πιο αποτελεσματικές ως προς τη χειραγώγηση των μαζών. Στο ΚΥ2 είμαστε ήδη στο 2013, όπου η υπόσταση του κοινού μοιάζει να έχει ενδυναμωθεί σε σχέση με το 1978 (ΚΥ1).

Παράδειγμα 6

KA Unter diesen Umständen *hat* die Filmindustrie *alles Interesse*,

die Anteilnahme der Massen durch *illusionäre Vorstellungen* und durch zweideutige Spekulationen zu stacheln. (σ. 494)
[Υπό αυτές τις συνθήκες, η κινηματογραφική βιομηχανία έχει κάθε συμφέρον να υποκινήσει τη συμπάθεια των μαζών μέσω παραισθησιακών απεικονίσεων και διαφορούμενων εικασιών.]

- KY1 Κάτω από αυτές τις συνθήκες η κινηματογραφική βιομηχανία έχει κάθε συμφέρον να υποθάλπει τη συμμετοχή των μαζών με χιμαιρικές ιδέες και διαφορούμενους συλλογισμούς. (σ. 28)
- KY2 Υπ' αυτές τις συνθήκες η βιομηχανία του κινηματογράφου έχει στρέψει όλο το ενδιαφέρον της στο να «ικανοποιήσει» την απαίτηση συμμετοχής των μαζών μέσω ψευδαισθήσεων ή διαφορούμενων υποθέσεων. (σ. 43)
- KY3 *Under these circumstances, the film industry has an overriding interest in stimulating the involvement of the masses through illusory displays and ambiguous speculations.*

Η ενιοχυμένη ταυτότητα του κοινού που σκιαγραφείται στο παράδειγμα 6, ενδεχομένως φαίνεται και από το επόμενο παράδειγμα με την διαφοροποίηση του *εξετάζει* (KY1) και *δοκιμάζει* (KY2). Οι δύο μεταφραστές μεταφράζοντας το πολύσημο *testet* (KA) αναπαριστούν το κοινό με διαφορετικό τρόπο. Ο όρος του πρωτοτύπου μπορεί να αποδοθεί ως *ελέγχει, εξετάζει, δοκιμάζει*· οι επιλογές των δύο μεταφραστών είναι ενδεικτικές. Το KY2 αποδίδει στο κοινό πιο ενεργητική θέση με το *δοκιμάζει*, έναντι του *εξετάζει* (KY1).

Παράδειγμα 7

- KA Es übernimmt also dessen Haltung: es *testet!* (σ. 488)
[Παίρνει, λοιπόν, τη θέση της: *ελέγχει/εξετάζει/δοκιμάζει*]
- KY1 Υιοθετεί συνεπώς της στάση της μηχανής: *εξετάζει*. (σ. 23)
- KY2 Παίρνει δηλαδή τη θέση της: *δοκιμάζει*. (σ. 37)
- KY3 *Consequently, the audience takes the position of the camera; its approach is that of testing*

Στο όγδοο παράδειγμα σκιαγραφείται η ΕΠΙΘΥΜΗΤΗ, ΠΡΟΣΔΟΚΟΜΕΝΗ ταυτότητα του κοινού που υποδέχεται το έργο τέχνης. Για τον μεταφραστή του KY1 το κοινό είναι *γνωμοδότης* (επιλογή που φέρει

συνειρμούς ισχύος και λαϊκής κυριαρχίας εκ μέρους του κοινού), ενώ για τον μεταφραστή του ΚΥ2 είναι απλά *παρατηρητής*. Η απεικόνιση αυτή εγγράφει ιδεολογικά την επιθυμητή αναπαράσταση του κοινού που συνάδει με τις αριστερές θεωρήσεις για την λαϊκή χειραφέτηση. Το ΚΥ2 επιλέγει να ουδετεροποιήσει τον όρο του πρωτοτύπου. Η επιλογή του *παρατηρητής* αποδίδει στο κοινό μια παθητική στάση που διαφέρει σημαντικά από αυτήν του ΚΥ1. Με την επιλογή της στρατηγικής της ουδετεροποίησης της ισχύος του κοινού, το ΚΥ2 συμμορφώνεται ίσως με τις συμβάσεις του 'ακαδημαϊκού' λόγου.

Παράδειγμα 8

- KA Dieses kommt dadurch in die Haltung eines durch keinerlei persönlichen Kontakt mit dem Darsteller gestörten *Begutachters* (σ. 488)
[Αυτό [το κοινό] εισέρχεται στη θέση ενός αξιολογητή που δεν διαταράσσεται από καμία προσωπική επαφή με τον ερμηνευτή]
- ΚΥ1 Μ' αφο τον τρόπο το κοινό παίρνει τη στάση ενός *γνωμοδότη*, που δεν επηρεάζεται από καμία προσωπική επαφή με τον ηθοποιό (σ. 23)
- ΚΥ2 Το κινηματογραφικό κοινό *εισέρχεται έτσι στη θέση ενός παρατηρητή* που δεν επηρεάζεται από οιοδήποτε είδους προσωπική επαφή με τον ηθοποιό (σ. 37)
- ΚΥ3 *This permits the audience to take the position of the critic, without experiencing any personal contact with the actor.*

Η μεγαλύτερη συμμόρφωση του ΚΥ2 (παράδειγμα 9) με τον ακαδημαϊκό λόγο φαίνεται επίσης από την διαφοροποιημένη απόδοση του *überbaus* (*υπερδομή*) ως *υπερδομή* (ΚΥ2), ενώ το ΚΥ1 καταφεύγει στην καθιερωμένη παλαιότερα απόδοση του *εποικοδομήματος* και της *βάσης* του κοινωνικού γίγνεσθαι. Ομοίως οι επιλογές *κατάλυμα* (ΚΥ2) για το *Unterkunft* (κατάλυμα) και *αέναη* για το *beständig* (σταθερή) έναντι των *στέγη* και *διάρκης* (ΚΥ1) κάνουν πιο συγκεκριμένη την νοητική αναπαράσταση των κατασκευών της θεωρίας.

Παράδειγμα 9

- KA Die *Umwälzung des überbaus*, die viel langsamer als die des

Unterbaus vor sich geht ... (σ. 473)

[Η ριζική αλλαγή της υπερδομής, η οποία γίνεται πολύ πιο αργά από ό, τι εκείνη της υποδομής ...]

- KY1 Η αλλαγή του εποικοδομηματος, που γίνεται πολύ βραδύτερα απ' την αλλαγή της υλικής βάσης ... (σ. 12)
- KY2 Ο μετασχηματισμός της υπερδομής, που επισυμβαίνει πολύ βραδύτερα από εκείνον της βάσης (σ. 21)
- KY3 *Since the transformation of the superstructure proceeds far more slowly than that of the base ...*

Παράδειγμα 10

KA Das Bedürfnis des Menschen nach *Unterkunft* aber ist *beständig*. (σ. 504)

[Η ανάγκη των ανθρώπων για κατάλυμα, όμως, είναι σταθερή].

- KY1 Όμως η ανάγκη των ανθρώπων για στέγη είναι διαρκής. (σ. 35)
- KY2 Όμως η ανάγκη του ανθρώπου για κατάλυμα είναι αέναη (σ. 53)
- KY3 *But the human need for shelter is permanent.*

Παρατηρούμε ότι στην απόδοση του 2013 η ταυτότητα του κοινού που υποδέχεται το έργο τέχνης είναι ενισχυμένη, έναντι μιας πιο αδύναμης εικόνας που εγγράφει το KY1 (1978). Ως προς την επιδιωκόμενη, *επιθυμητή* ταυτότητα του κοινού, οι επιλογές του KY1 συνάδουν με την ιδεολογία της 'λαϊκής κυριαρχίας' και ενισχύουν την ταυτότητα του κοινού. Το KY2 μοιάζει να είναι πιο ενήμερο της εξουσίας των υπερεθνικών οργανισμών και του κεφαλαίου κι επομένως το υπονόημα της λαϊκής κυριαρχίας αποσιωπείται με την επιλογή *παρατηρητής*.

3. Συμπεράσματα

Στην αρχή της παρούσας μελέτης ετέθη το ερώτημα κατά πόσο το κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου πραγματοποιείται μια μετάφραση θεωρητικού φιλοσοφικού δοκιμίου, επηρεάζει την απόδοση της ιδεολογίας που αφορά τόσο στην ιδεολογία της μεταφρα-

στικής πράξης όσο και στην εγγραφή της ιδεολογίας στο μετάφρασμα μέσα από γλωσσικές μεταφραστικές επιλογές του μεταφραστή.

Στο πρώτο μέρος της μελέτης που αφορούσε στην ιδεολογία της μετάφρασης αποδείχτηκε πως οι κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες όντως επηρεάζουν τον άξονα αυτό. Οι εκδόσεις *Καλβος* ιδρύθηκαν έχοντας ως στόχο μια αντίσταση στη δικτατορία των συνταγματάρχων και της δημιουργίας ενός ενημερωμένου και ευαίσθητου, ιδιαίτερα, στην αριστερή σκέψη, κοινού όπως φαίνεται από την έκδοση έργων όπως το υπό εξέταση δοκίμιο (1978), το έργο *Φωνητική Γραφή* (1980) αλλά και άλλα έργα που δεν αναφέρονται στην παρούσα μελέτη. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται παράμετροι όπως η επιλογή του προς μετάφραση έργου. Η μελέτη των παρακειμενικών και άλλων δεδομένων παρουσιάζουν ιδεολογικές στρατηγικές που επηρεάζουν τη μετάφραση, όπως η μορφή του κειμένου του ΚΥ όσον αφορά στον τονισμό και την ορθογραφία.

Η μετάφραση του ΚΥ2 έχει αρκετά μεγάλη χρονική απόσταση από αυτή του ΚΥ1 (2013-1978 αντίστοιχα) γεγονός που μεταφράζεται σε διαφορετικές κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και κατά συνέπεια σε διαφορετικές ιδεολογικές στρατηγικές όσον αφορά στην μεταφραστική διαδικασία. Έτσι η επιλογή του έργου για το ΚΥ2 αφορά, όπως προκύπτει από τα παρακειμενικά δεδομένα, στη σημαντικότητα του και δημοτικότητα του ως κριτικού δοκιμίου για την τέχνη και την πρόοψη της αλλά και στην «πολιτική» ταυτότητα του.

Η μελέτη του άξονα που αφορούσε την μετάφραση της ιδεολογίας, δηλαδή το πώς εγγράφεται η ιδεολογία στο μετάφρασμα έγινε κατά κύριο λόγο μέσα από τη διερεύνηση της μεταβλητής πολιτικοποιημένος έναντι ακαδημαϊκού λόγου, όπου μέσα από δεδομένα που αντλήθηκαν από το εκάστοτε ΚΥ αναδείχθηκε η ύπαρξη ενός μοτίβου. Το ΚΥ1 έκανε χρήση επιλογών πλούσιων σε υπονοήματα που συνάδουν με την αριστερή ιδεολογία οδηγώντας εν τέλει σε έναν έντονα πολιτικοποιημένο λόγο. Αντιθέτως το ΚΥ2 αποκάλυψε μια συστηματική στρατηγική ουδετεροποίησης ιδεολογικά φορτισμένων όρων του ΚΑ και συνεπώς μια προσπάθεια συμμόρφωσης στις συμβάσεις του φιλοσοφικού-πολιτικού δοκιμίου.

Μια άλλη μεταβλητή στην οποία επικεντρώθηκε η παρούσα μελέτη αφορούσε στην αναπαράσταση του κοινού που προσλαμβάνει

το έργο τέχνης: στο ΚΥ2 παρατηρήθηκαν γλωσσικές μεταφραστικές επιλογές που προϋπέθεταν ένα κοινό πιο ενεργό από αυτό του ΚΥ1. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι τριάντα περίπου χρόνια μετά η λαϊκή βάση έχει μεγαλύτερη επίγνωση των δικαιωμάτων της έχοντας ζήσει τα δεινά της οικονομικής κρίσης του 2008. Όσον αφορά στην ΕΠΑΙΩΚΟΜΕΝΗ, ΕΠΙΘΥΜΗΤΗ ταυτότητα του κοινού, το ΚΥ1 εντείνει την ισχύ της λαϊκής βάσης, γεγονός που αποτελεί στόχο της αριστερής θεώρησης και συμφωνεί με τη δημιουργία μιας ενημερωμένης λαϊκής βάσης. Από την άλλη πλευρά στο ΚΥ2 το κοινό αναπαριστάται είτε με παθητικό είτε με ουδέτερο τρόπο καθώς αυτό που ενδιαφέρει το ΚΥ2 δεν είναι η ανάδειξη του ως χειραφετημένου υποκειμένου αλλά η διατήρηση ενός ουδέτερου ακαδημαϊκού ύφους.

Βιβλιογραφία

- Byrne, Jody. 2012. *Scientific and Technical Translation Explained: A Nuts and Bolts Guide for Beginners*. Manchester: St. Jerome.
- Fawcett, Peter and Jeremy Munday, J. 2009. "Ideology" στο Baker M. και Saldanha G. (επιμ.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, 137-141. 2nd ed. London: Routledge.
- Hatim, Basil, and Ian Mason. 1997. "Ideology" in *The Translator as Communicator*. 119-135. London: Routledge.
- Schäffner, Christina. 2003. "Third Ways and New Centres. Ideological Unity or Difference" στο Pérez C.M. (επιμ.) *Apropos of Ideology. Translation Studies on Ideology – Ideologies in Translation Studies*, 23-41. Manchester & Northampton: St Jerome.
- Schubert, Klaus. 2010. "Technical Translation" στο Gambier Y. και Van Doorslaer L. (επιμ.) *Handbook of Translation Studies*. Vol. 1. 350-355. Amsterdam: John Benjamins.
- Walter, Benjamin. 2010. "The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility" στο Leitch et al (επιμ.) *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ed. Vincent B. 1051-1071. New York: Norton.

Κείμενα

- Walter, Benjamin [1939]. 1991. “Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit (Dritte Fassung)” στο Tiedemann, R. (ed.) *Walter Benjamin Gesammelten Schriften 1*. 471-508. Frankfurt: Suhrkamp.
- Walter Benjamin. 1978. “Το έργο τέχνης στην εποχή της τεχνικής αναπαραγωγιμότητάς του”. Μετάφρ. Δημοσθένης Κούρτοβικ. Στο *Δοκίμια για την Τέχνη*. 11-46. Αθήνα: Κάλβος.
- Walter Benjamin. 2013. “Το έργο τέχνης την εποχή της δυνατότητας τεχνικής αναπαραγωγής του”. Μετάφρ. Αντώνης Οικονόμου. Στο *Για το έργο τέχνης*. 19-57. Αθήνα: Πλέθρον.

Ηλεκτρονικές πηγές

- Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, «Αρχειο Εκδοτών: Εκδόσεις Πλέθρον». Διαθέσιμο στη διεύθυνση
<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=303&t=512>
[Ημερομηνία πρόσβασης 12 Μαΐου 2016]
- Καραμανωλάκης, Βαγγέλης. 2012. «Κάλβος 1968-1974. Ένας εκδοτικός οίκος στα χρόνια της δικτατορίας». *Αρχειοτάξιο*. 14. Διαθέσιμο στη διεύθυνση
<http://koutroulis-spyros.blogspot.gr/2013/06/1968-1974.html>.
[Ημερομηνία πρόσβασης 11 Μαΐου 2016]
- Μύδαλη, Χριστίνα. 2009. «Εκδόσεις Κάλβος: Η διαλεκτική της λογοτεχνικής μετάφρασης στην περίοδο της χούντας» στο *2η Συνάντηση Εργασίας των Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων. Θεσσαλονίκη, 7-9 Μαΐου 2009*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση
<http://www.frl.auth.gr/sites/metafrasi/PDF/migdali.pdf>
[Ημερομηνία πρόσβασης 11 Μαΐου 2016]

Για τη συγγραφέα

Η Ελένη Βγόντζα είναι πτυχιούχος του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ) και του Τμήματος Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Εργάζεται ως καθηγήτρια της αγγλικής γλώσσας και ως μεταφράστρια

με βασικό αντικείμενο την επιστημονική μετάφραση. Παρακολούθησε επίσης το Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Μετάφραση-Μεταφρασεολογία του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Η συμβολή της στον ηλεκτρονικό τόμο *Διαγλωσσικές Θεωρήσεις* είναι μια επιμελημένη εκδοχή της έρευνάς της στο μεταπτυχιακό μάθημα «Μεθοδολογία Μεταφραστικής Έρευνας», με διδάσκουσα την επιμελήτρια του η-τόμου.